

Vad får man göra?

- en studie om hur lantbrukares möjligheter att diversifiera begränsas av sociala och kulturella faktorer

What am I allowed to do?

- a study of how farm diversity is limited by social and cultural factors

Freddie Lindekrantz, Fabian Rappe

Självständigt arbete 15 Hp Grundnivå, G2E

Lantmästare - Kandidatprogram

Alnarp 2016

Vad får man göra?

- en studie om hur lantbrukares möjligheter att diversifiera begränsas av sociala och kulturella faktorer

What am I allowed to do?

- a study of how farm diversity is limited by social and cultural factors

Freddie Lindekrantz, Fabian Rappe

Handledare:

Erik Hunter, SLU, Universitetslektor,
Arbetsvetenskap, ekonomi och
miljöpsykologi

Examinator:

Jan Larsson, SLU,
Universitetsadjunkt,
Arbetsvetenskap, ekonomi och
miljöpsykologi

Omfattning: 15 hp

Nivå och Fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Examensarbete inom företagsekonomi

Kurskod: EX0790

Program/Utbildning: Lantmästare - Kandidatprogram

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2016

Omslagsbild: Fabian Rappe

Elektronisk publicering: <http://www.stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Historia, generation, lönsamhet, social kontroll, Social Bond Theory

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

**Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap**
Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och
miljöpsykologi

Förord

Lantmästare - kandidatprogrammet är en 3-årig universitetsutbildning som omfattar 180 högskolepoäng (hp) där möjligheten finns att ta ut kandidatexamen i bland annat ekonomi. En obligatorisk del är att genomföra ett eget arbete som ska presenteras med en skriftlig rapport och ett seminarium. Studiens omfattning ska motsvara 10 veckors heltidsstudier (15 hp).

Problematiken kring hur sociala faktorer påverkar lantbrukare är en aspekt som vi anser behöver studeras djupare. Kanske blir lantbrukets lönsamhet lidande på grund av att bönder inte vill, vågar eller tillåts att utveckla verksamheten exempelvis genom diversifiering.

Idén till studien kom till vid ett samtal med vår handledare Erik Hunter, SLU, och han har till stor del bidragit till studiens grundstruktur. Erik har ständigt utmanat oss till att skapa en så intressant studie som möjligt, vilket vi vill tacka honom för.

Vi vill uttrycka största möjliga tacksamhet till alla lantbrukare som har bidragit med sin tid och energi och gett oss tillåtelse att intervjua dem. Utan er hade detta arbete inte varit genomförbart.

Alnarp 2016

Freddie Lindekrantz, Fabian Rappe

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	7
Bakgrund	7
Syfte	8
Avgränsning	8
Mål	8
Referensram.....	9
Social bond theory ”teorin om sociala band”	9
Teorins styrkor och svagheter	10
Metod.....	11
Val av metod	11
Undersökningsgrupp	12
Teknik för undersökning	12
Utformning av frågor	12
Resultat	15
Analys och Diskussion	20
Referenser	24
Bilagor.....	28

Sammanfattning

Lantbruket har lönsamhetsproblem. Den låga lönsamheten beror på att konkurrensen har ökat på den globala råvarumarknaden. Diversifiering har lyfts fram som ett sätt att bli mindre sårbar mot risker som till exempel prisvariationer. Trots detta har endast 37 % av Sveriges lantbrukare en kombinationsverksamhet. Få studier har utforskat de sociala och kulturella aspekternas roll i lantbrukares beslutsfattande, och vad dessa innebär för möjligheten till diversifiering.

Denna studies syfte är att identifiera sociala och kulturella hinder för diversifiering som lantbrukare på gårdar som gått i arv flera generationer upplever, genom en kvalitativt semi-strukturerad intervjustudie. Frågorna är utformade kring teorin om sociala band. I studien delas tio lantbrukare upp i släktgårdar som har ägts av samma släkt i minst tre generationer och nya gårdar, och svaren jämförs mellan grupperna. Studien identifierar att lantbrukare på släktgårdarna tar större hänsyn till omgivningens åsikter exempelvis grannar och familj i sitt agerande, medan lantbrukare på de nya gårdarna utgår mer från sin egen vilja i beslut som rör gårdens drift och skötsel, exempelvis diversifiering. Denna sociala kontroll gör att flera lantbrukare på släktgårdarna har valt att inte genomdriva förändringar på grund av ovilja för att göra fel mot sin omgivning. Mest begränsade verkade lantbrukare som inte har fullständigt ägande vara.

Genom att fullfölja ett generationsskifte och få ett fullständigt ägande samt att arbeta på flera arbetsplatser innan övertagandet av verksamheten tror vi att det är möjligt att uppnå ökad självständighet, och möjligen i förlängningen ökad diversifiering. Vi tror att lantbrukare i Sverige behöver utveckla driften och bli mer diversifierade för att få en stabil och långsiktig lönsamhet i sin verksamhet. Enligt oss behöver jordbruksverket och rådgivarna inom sektorn ha en djupare förståelse för den sociala kontrollen lantbrukare hindras av, för att lyckas med sitt mål om att ha ett konkurrenskraftigt svenskt lantbruk.

Summary

Agriculture has profitability problems. Low profitability is partly due to increased competition in the global commodities market. Diversification is proposed as a way to reduce vulnerability towards risks such as price fluctuations and competition. Despite this few Swedish farmers do diversify, and although previous studies have tried to understand why, they have overlooked social influences tied to culture and tradition, which have a central role in family farm's decision making and thus diversification.

The purpose of this study is to identify the social and cultural barriers to diversify farmers of family farms experience, based on responses from a qualitative semi-structured interview. The study includes ten farmers divided in two groups, new farms and family farms, which have been owned for at least three generations by the same family. Differences are compared between the two groups. Questions are designed around the theory of social bonds.

The study identifies that farmers of family farms are taking more into consideration the opinions of family and neighbors, while farmers of new farms make management decisions

more independently. This social control make several farmers of family farms refrain from change because of the obvious risk of displeasing or misdoing their social and cultural surroundings. Farmers who do not have a full ownership are most likely to maintain status quo.

By gathering experience through employment in other businesses and completing transfer of property to the next generation, we believe it is possible to increase independence and in the long term possibly diversification in Swedish agriculture. We believe that farmers in Sweden need to develop their businesses and diversify in order to achieve a stable, long-term profitability. We believe that the Swedish board of agriculture and advisories need to have a deeper understanding of the social control and obstacles farmers experience, in order to succeed in the goal of having a competitive Swedish agri-business sector.

Inledning

Bakgrund

Lantbruket står inför många utmaningar, främst med tydligt minskande lönsamhet (Jordbruksverket 2012). Den minskande lönsamheten beror på att konkurrensen från andra länder har ökat, vilket gör att priserna på produkterna sjunker eftersom att lantbruket idag verkar på en global marknad och att det svenska lantbruket har höga produktionskostnader (Ekman och Gullstrand, 2006).

I regeringens landsbygdsprogram tas sex prioriteringar upp varav en är att stärka konkurrenskraften inom svenskt jordbruk. Varje prioritering har olika fokusområden som beskriver mer i detalj vad som bör utvecklas, och ett av dessa är att *”förbättra jordbruksföretagens ekonomiska resultat och främja modernisering, omstrukturering och diversifiering av jordbruksverksamheten”* (Jordbruksverket, 2014). Diversifiering innebär att företaget breddar sin verksamhet genom fler verksamhetsgrenar. Det finns flera skäl till diversifiering och de vanligaste är spridning av risker, chans till ökad lönsamhet, högre pris för produkterna, ökad kvalitet och maximerat utnyttjande av befintliga resurser (Larm och Ohlsson, 2012). Larm och Ohlsson menar att den bakomliggande drivkraften till diversifiering kan vara bland annat missnöje, men främst ideologier och värderingar (Larm och Ohlsson, 2012).

Trots att det finns fördelar med diversifiering är det endast 37 % av de svenska lantbrukarna som har en diversifierad verksamhet (Jordbruksverket, 2013).

Majoriteten av svenska lantbruk har gått i samma släkt i flera generationer vilket gör att kunskap och intresse ofta överförs från en generation till nästa. 77% av alla lantbruk gått vidare från en generation till nästa (Flygare, 1999). Mycket historia är kopplat till marken och hur den har brukats, tidigare generationer har efterlämnat både kunskap och historier om hur marken har och ska brukas (Björk Tibblin, 2010). Det finns negativa konsekvenser av att man har stark anknytning till gården och platsen (Flygare, 1999). Flygare menar att till exempel tidigare generationers möda och slit skapar en uppfattning som hindrar beslut om till exempel försäljning (Flygare, 1999). Den emotionella kontakten med platsen är ofta etablerad sedan barnsben och gör att beslut präglas av känslor och en ideologi från uppväxtåren (Flygare, 1999).

Det är vanligt att den tidigare generationen finns kvar på gården efter ett generationsskifte vilket kan skapa problem, då den nya företagsledaren får begränsad handlingskraft eftersom de tidigare generationerna påverkar beslutsfattandet (Björk Tibblin, 2010). Tidigare studier har visat att lantbrukare med mindre historisk anknytning till gården är mer förändringsbenägna (Padel, 2001; Sullivan et al. 1996). Flygare menar också att den idealiska förvaltningen av en gård är en med måttlig eller ingen förbättring och att lantbrukaren har en moralisk förpliktelse att arbeta så mycket som möjligt för att anspråket till marken annars kan ifrågasättas. Flygare resonerar vidare att samspelet mellan generationerna är moraliskt färgande och sätter begränsningar i vad lantbrukare får göra med fastigheten (Flygare, 1999).

Ingen tidigare studie har kunnat påvisa ett samband mellan den historiska anknytningen till gården och viljan och möjligheten att diversifiera verksamheten.

Med tanke på att studier har visat att social och kulturell påverkan kan hindra förändring, och i synnerhet för lantbrukare med stark historisk anknytning till sin gård, finns det anledning att misstänka att social och kulturell påverkan också kan sätta hinder vid diversifiering. Detta skulle i förlängningen kunna innebära att det svenska lantbruket inte optimeras till sin fulla potential.

Syfte

Syftet med detta arbete är att identifiera och förstå potentiella hinder som en släktgårds sociala (släkt etc.) och kulturella historia (traditioner etc.) kan skapa vid diversifiering, genom att undersöka mentalitetsskillnader mellan nya gårdar och släktgårdar.

Avgränsning

Studiens empiri avgränsar sig till lantbrukare från utvalda gårdar i Sverige. De grupper av gårdar som valts ut för intervju är relevanta att undersöka eftersom tidigare studier har indikerat att gårdar med mer historia har svårare att förändra produktionen än nyare verksamheter. (Padel, 2001),(Sullivan et al. 1996). Studien fokuserar på de sociala och kulturella aspekternas inverkan på gårdarnas hinder för diversifiering. Intervjuer utförs med frågeställningar som grundar sig i teorin om sociala band.

Mål

Studien kan göra att rådgivare och myndigheter inom lantbruket får en bättre bild av vad som påverkar beslut och sätter hinder för lantbrukare, vilket skulle kunna hjälpa lantbrukare att övervinna och undvika hindren för att få en lönsammare och mer hållbar produktion.

Referensram

Social bond theory ”teorin om sociala band”

Teorin förklarar hur socialisering och skapandet av sociala band med samhället motverkar kriminellt beteende eller annat avvikande beteende (Hirschi, 1969). Hirschi definierar teorin som “Elements of social bonding include attachment to families, commitment to social norms and institutions (school, employment), involvement in activities, and the belief that these things are important”. Teorin beskriver hur självkontroll byggs upp genom socialt umgänge och socialt lärande. Hirschi menar att utan dessa band till sin omgivning skulle människan alltid göra det som var bäst för sig själv just i det ögonblicket oavsett om detta beteende skulle skada andra eller om det skulle ge en framtida bestraffning. Eftersom människor oftast etablerar starka känslomässiga band med sina medmänniskor genom livet och därmed accepterar de inofficiella sociala omständigheterna och förväntningarna som existerar när man tillhör en grupp, är det mindre sannolikt att de kommer att genomföra ett avvikande beteende. Enligt teorin gör känslan att tillhöra ett samhälle att människor känner att de är beroende av andra människor vilket ger empati och en känsla av att gärningar som går emot den sociala konsensusen kan ge negativa påföljder som fängelse, dåligt rykte, bli utesluten ur gruppen eller andra former av social bestraffning.

Teorin har fyra grundband som anses påverka risken till ett oönskat beteende; anknytning, åtagande, delaktighet och övertygelse. När ett av banden är svagt ökar risken för ett socialt oönskat beteende.

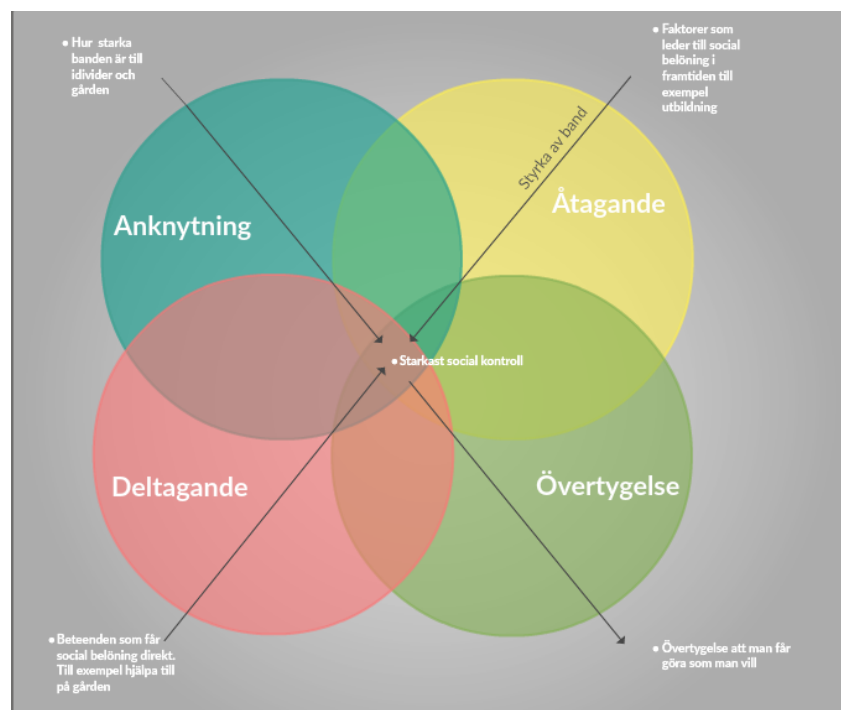

Bild 1. Egen bearbetning av teorin om sociala band (Hirschi, 1969)

Bild 1 visar de fyra ”banden” i teorin om sociala band. Pilarna representerar riktningen av ökad styrka i det enskilda bandet. I mitten är den sociala kontrollen som starkast. I kanterna längst ifrån centrum utan överlappande cirklar är den sociala kontrollen svag. Enligt teorin ökar avståndet till mitten risken för ett socialt oönskat beteende.

För att applicera teorin på denna studie har företeelsen att diversifiera sig likställts med att göra oönskat beteende enligt teorin. Liknande studier där man har likställt ett beteende med att göra något som uppfattas som fel har gjorts förr, bland annat en studie som handlade om vårdslöst drickande hos skolungdomar (Clark, 1999). I vår studie är begreppet övertygelse omvänt, det vill säga att stark egen övertygelse ger större sannolikhet att diversifiera sig därmed risk att bryta mot den sociala konventionen. Studien avser inte att undersöka lantbrukarens övertygelse att agera konventionellt utan snarare viljan att agera okonventionellt, det vill säga begå ett brott enligt teorin.

Teorins styrkor och svagheter

Teorin om sociala band har sedan den togs fram utgjort grund för vidare teorier för att passa mer in på allt kriminellt beteende då originalteorin har blivit kritiserad för att inte vara applicerbar på alla typer av brott. Kritiker menar att de sociala bandens inflytande förändras med åldern. Därför utarbetades bland annat A life course theory (Sampson och Laub, 1995). Hirshi har tillsammans med Gottfredson arbetat vidare och använde teorin om social band som grund för en ny teori som de kallade för A general theory of crime (Gottfredsson och Hirschi, 1990). A general theory of crime debatteras fortfarande och är kritiserad av bland annat Pratt och Cullen (2000) för att inte definiera begrepp som ”låg självkontroll” som är centrala i teorin. Teorier som de nämnda ovan är omfattande och komplicerade och väldigt specifikt inriktade på kriminologi vilket gör risken stor att de tolkas fel vid applicering på andra ämnen. Därför valdes inte just dessa vidareutvecklade teorier till denna studie.

Teorin om sociala band har inte tidigare används inom jordbruket, men den stöds av empirisk data och tidigare studier ger indikation på att den är applicerbar inom andra ämnen än kriminologi. Ett exempel är studien Exotic dancers: gender differences in societal reaction, subcultural ties, and conventional support (Bernard et al, 2003) där teorin om sociala band används för att förstå hur socialt accepterat ett beteende är, i detta fall exotisk dans mot ekonomisk ersättning.

Metod

Definitioner

I denna studie används Jordbruksverkets definitioner av lantbruk, ”med jordbruksföretag avses en inom jordbruk, husdjursskötsel eller trädgårds- odling bedriven verksamhet under en och samma driftsledning” och lantbrukare ”den person som juridiskt och ekonomiskt svarar för verksamheten på jordbruksföretaget” (Jordbruksverket, 2014).

Begreppet släktgård definieras i arbetet som en jordbruksfastighet som har varit i samma familj ägo i minst tre generationer. Det finns ingen fastställd nationell definition, enligt JUF (Jordbrukare-ungdomens förbund) till exempel ska en släktgård ha varit i samma familjs ägo eller arrende i minst 200 år. (Jordbrukare-ungdomens förbund, 2013)

Utryck som gård, lantbruk och jordbruk, respektive lantbrukare, bönder och jordbrukare används i studien som synonymer.

Socialt arv är ett begrepp som myntades i boken *Det sociala arvet* (Jonsson, 1969). Begreppet förklarar hur social kultur och värderingar gentemot handlingar överförs mellan generationer inom en sub-grupp i samhället (Pettersson, 2015). I denna studie är definitionen: värderingar och sociala relationerna som man växt upp med och fått från sina föräldrar eller de som var i ens närhet då.

”Kulturarvet avser alla materiella och immateriella uttryck (spår, lämningar, föremål, konstruktioner, miljöer, system, strukturer verksamheter, traditioner, namnskick, kunskaper etc.) för mänsklig påverkan” (Riksantikvarieämbetet, 2015). I denna studie är det kulturella arvet ”gården” och dess medföljande materiella och immateriella uttryck som flera generationer har aggregerat. Materiella kan vara stenmurar, byggnader etc. Immateriella kulturarvet kan vara traditioner, produktionsinriktning, produktionsätt etc.

Dessa två begrepp används för att illustrera en generations överförda tankesätt (socialt arv) och flera generationer samlade uttryck (kulturellt arv) för att försöka förklara lantbrukares inställning till omgivningen och dess påverkan på lantbruket.

Val av metod

Intervjuer lämpar sig bättre för denna studie än till exempel en enkät för att fram lantbrukarnas syn på diversifiering och analysen av denna (Explorable, 2012). En enkät hade begränsat möjligheten att ställa följdfrågor som skapar en större förståelse för hur lantbrukaren resonerar. Det som undersöks är lantbrukarnas upplevelse av hur de begränsas av de sociala och kulturella faktorerna, och detta görs bäst genom att tillåta dem att ge en så fri beskrivning av ämnet som möjligt (Brinkmann och Kvale 2014) Studien har ett deduktivt arbetssätt (Patel och Davidson, 1991).

Undersökningsgrupp

Intervjuobjekten är lantbrukare som antingen är ägare, delägare eller lantbrukare som nyligen har genomfört ett generationsskifte till den yngre generationen, och är i samtliga fall företagsledaren på plats. Hela undersökningsgruppen består av 10 stycken lantbrukare, som har delats in i grupp S, (släktgårdar) och grupp N (nya gårdar) för att kunna jämföra skillnader mellan dessa avseende mentalitet och upplevda hinder. Lantbrukarna valdes genom ett tillgängligt urval som uppfyllde dessa kriterier i Skåne, Småland och Östergötland.

Kriteriet att släktgårdar ska ha gått i samma familj i minst tre generationer är att Jonsson (1969) menar att efter tre generationer blir en sub-grupps kulturella identitet fullt etablerad. Om kriteriet blivit satt till fler arvsgenerationer hade urvalet riskerat att bli allt för begränsat.

Med nya gårdar menas alla gårdar som inte uppfyller kriteriet för släktgårdar. Om en släktgård har sålts och man därefter har köpt en annan, räknas den som en ny gård i denna studie. Indelningen skapar en skarp gräns mellan de två grupperna.

Teknik för undersökning

Tekniken som används är semi-strukturerad intervju med personligt möte eller telefonsamtal. En semi-strukturerad intervju grundas dels på en uppsättning förberedda frågor och kan beskrivas som en konversation där man vet vad man vill ta reda på men med möjlighet att ställa fördjupande frågor som inte planerats i förväg och frågeordningen är inte bestämd (Miles, Gilbert, 2005). Under intervjun är bara intervjuobjektet närvarande för att undvika yttre påverkan från andra personer. Intervjun inleds med en introduktion av studien och dess syfte, och ett muntligt samtycke inhämtas. Personen informeras om att alla svar spelas in och kodas anonymt. Detta för att respondenten ska känna sig friare att svara utan risk för repressalier då svaren inte kan länkas till dem personligen.

Introduktionen följs upp med de generella frågorna, frågor kring diversifiering samt frågor inom varje område i teorin som definieras nedan i nästa stycke. Efter varje del summeras den enskilda delen och lantbrukaren ges utrymme att fritt utveckla kring hur faktorerna påverkar möjligheten att diversifiera sig. Intervjuerna har tagit ca 1-1,5 timme vardera att genomföra. För att fånga så mycket som möjligt av varje intervju, har alla intervjuer spelats in. Detta görs för att intervjuerna ska kunna lyssnas av, diskuteras och tolkas flera gånger av de båda forskarna.

Utformning av frågor

Frågor är utformade för att få en uppfattning på varje delområde inom teorin om sociala band. Studien vill ta reda på vilka samband det finns mellan lantbrukarens syn på en diversifiering och de fyra olika delarna i teorin. Utgångspunkten är standardfrågorna som är framtagna i Hirschi's bok *Causes of Delinquency* (Hirschi, 1969) samt frågor från studier som baserats sig på denna teori. Frågorna har formulerats om så att de ska passa till denna studie. Intervjuerna har några generella frågor, frågor om diversifiering samt frågor efter teorins delar. Eftersom intervjuerna är semistrukturerade är frågorna bara tematiserande och håller intervjuerna inriktade på rätt ämne.

Generella frågor

De generella frågorna har utformats från frågeformulär av studier på andra ämnen med teorin om sociala band som utgångspunkt t.ex. (Craig et al, 2016). Dessa parametrar underlättar analysen kring hypoteser om hur utbildningsnivå, ålder, familjesituation och antal generationer på gården påverkar i beslut kring driften av en gård, exempelvis diversifiering.

- Hur gammal är du?
- Vilken utbildning har du?
- Hur många generationer har gården varit i din släkts ägo?
- Vilka traditioner finns på din gård? Produktion, brukningsätt etc
- Vilken verksamhet tror du är tabu inom jordbruket? Trädgård, turism etc.

Diversifiering

Syftet med frågorna är att identifiera vilka gårdar som är diversifierade och vilka som inte är det eller vilken vilja det finns att diversifiera sig.

- Vilka verksamhetsgrenar har du på gården? Hur stor del av omsättningen står varje enskild gren för?
- Hur ofta startar du projekt som inte har med gårdens primära produktion att göra?
- Har du startat någon av gårdens verksamhetsgrenar? Varför?
- Finns det några projekt som du skulle vilja starta men som du inte har gjort? (identifiera hinder)

Anknytning (Attachment)

Med anknytning menas den emotionella kopplingarna med omgivningen. Familjen är det som påverkar mest, vilket beror på att de har varit förebilder som har lärt dig vad som är socialt acceptabelt beteende (Roberts, 1981). Väldigt starka band till familjen och vänner ökar sannolikheten att man följer de normer som finns i den sociala sfären (Randi, 2002). Exempel i den här studien är hur en familj och nära släkts åsikter om diversifiering påverkar företagarens beslutsfattande.

- Hur delaktiga är din släkt och vänner i gården?
- Är det någon nära släkt som bor nära gården?
- Hur ser du på din relation till gården?
- Vilka pratar du med om du har ett problem?
- Vilka hjälper dig när du har ett problem?
- Vem delar du dina tankar och känslor med?

Denna dels frågor är baserade på frågor från undersökningen ”Social bond theory and binge drinking among college students: A multivariate analysis. College student journal” (Clark, 1999)

- Hur tror du dessa anknytningfaktorer påverkar dig vid ett beslut om att diversifiera dig mot (...) ?

Åtagande (Commitment)

Åtagande består av faktorer som utbildning, arbete/karriär, familj, framgång och målsättningar som ger ett värde i framtiden. En person med mål och åtaganden är mindre benägen att begå brott. Har en individ satsat mycket energi och tid i den primära produktionen vill man inte riskera det. Flera generationers slit kan kännas som oönskat vid förändring (Flygare, 1999). I denna studie kan åtagandet vara övertagandet av gården och produktionsformen. Ett starkt åtagande skulle således bidra till lägre sannolikhet att diversifiera sig.

- Hur länge har du drivit gården?
- Hur såg din uppväxt ut i relation till gården?
- Hur beskriver du ditt intresse av er primära produktion?
- Hur skulle du känna angående att lägga ner den produktionen ni har idag och starta något annat?
- Om du skulle kunna ha en lönsammare produktion någon annanstans skulle du då kunna sälja gården och flytta produktionen?
- Har du någon dröm att jobba med något helt annat?

Hur tror du dessa åtagandefaktorer påverkar dig vid ett beslut om att diversifiera dig mot (....)?

Delaktighet (Involvement)

Delaktighet avser hur mycket tid och energi som spenderas på aktiviteter som formar ett socialt önskat beteende eller som hindrar ett socialt oacceptabelt beteende. Detta skapar en god vana. Ett exempel på det är om man lägger mycket tid på läxor som liten och uppmuntras anses det leda till framgång och bra jobb med hög status. (Roberts, 1981) I studien kan detta innefatta tiden som läggs på arbete med gården vid ung ålder och den uppmuntran man fått från omgivningen när man deltagit i gårdens aktiviteter. Den tid och energi man lägger på jobb och andra aktiviteter kan ha en påverkan på om man väljer att diversifiera sig eller inte. (Craig, 2016) Frågorna som ställs skapar en uppfattning om hur mycket tid och energi som spenderas på aktiviteter som hindrar ett socialt oacceptabelt beteende.

- Hur många timmar i veckan lägger du på att jobba?
- Vilka andra produktionsgrenar har du jobbat med? Andra yrken?
- Ägnar du mycket tid åt andra aktiviteter utanför jobbet?
- Har du mycket ledig tid?
- Hur delaktig i gården har du varit som ung?

Hur tror du dessa delaktighetsfaktorer påverkar dig vid ett beslut om att diversifiera dig mot (....) ?

Övertygelse (Belief)

Övertygelse är inställning till ett beteende genom antingen en positiv inställning till "rätt" beteende eller en inställning att beteendet är fel och därav skall avstås. I studien kan detta visa sig i att man har en övertygelse om att en diversifiering kommer fungera trots att det är ett brott mot de sociala normerna, eller att man avstår från det för att man tycker att det är fel med hänvisning till kulturellt och socialt arv.

Syftet med delen om övertygelse är att förstå personens uppfattning av de normer som finns i samhället. Det kan exempelvis vara den respekt man har för auktoriteter eller lagar och regler. Det kan även vara hur hårt man jobbar för att nå sina mål och hur långt man är villig att gå för att uppnå sina mål.

- Hur jobbar du mot mål?
- Hur ser du på sociala normer?
- Anser du att det är viktigt att följa traditioner?
- Är det viktigt för dig att släkten tycker du driver gården på ett bra sätt?
- Tar du hänsyn till någon person vars åsikter väger extra tungt? Vem/vilka är de?
- Skulle du kunna göra något som av normen anses "fel" för att nå upp till dina mål?

Hur tror du dessa faktorer påverkar dig vid ett beslut om att diversifiera dig mot (...) ?

Resultat

Skillnader mellan grupperna

- I grupp S har familjen en stor påverkan. Familjens påverkan togs upp i 7/7 intervjuer på släktgårdar medan bara 1/3 av intervjuobjekten på nya gårdar nämnde att familjen hade påverkan.
- Grupp S uttrycker en identitet och ett band till den primära produktionen som inte är baserad i ekonomi. Detta band beskrevs inte av någon från de nya gårdarna
- I grupp S beskriver alla sju hur de tar hänsyn till den sociala normen i bygden och hur grannarnas åsikter påverkar deras beslut. I grupp N tog 2/3 ingen hänsyn alls till grannarnas åsikter.

Anknytning

Släkt och vänner har betydelse för om lantbrukarna vill diversifiera sig eller inte.

I de tre fall då lantbrukaren inte har det fullständiga ägandet, det vill säga har synnerligen delaktiga släktingar, upplevs handlingskraften begränsad. I två fall är lantbrukarna unga och befinner sig mitt i eller inför ett generationsskifte, men i ett fall har lantbrukarna drivit gården i över tio år utan att ha fullständigt ägande, och dessa upplever att det sätter stora hinder. Ett intervjuobjekt hade varit begränsad av sin far så länge han var i livet, och driver nu själv gården tillsammans med sin son. Respondenterna har spontant lyft dessa aspekter utan en direkt fråga. Vikten av att hålla goda relationer med familjen nämns, eftersom man upplever sig beroende av deras välvilja för att kunna driva gården som man önskar.

”Om det handlar om att t.ex riva en byggnad på gården så påverkar syskonen mycket. Skulle jag riva en byggnad så skulle min relation med syskonen vara förstörd. Så deras åsikter påverkar mycket men man får ställa det i olika vågskålar mot varandra” (Grupp S, Bertil)

I grupp S nämner alla intervjuobjekt att de vill att familjen ska vara positiv till beslut man tar. Om de är negativa skulle det vara svårt att genomföra. Ett representativt svar ges av Yngve, på frågan om han skulle kunna göra en viss diversifiering om familjen motsatte sig.

”Min far skulle inte hindra mig för om han skulle försöka skulle det nog vara väldigt tveksamt. Javisst det skulle kännas jobbigt om pappa inte var positiv med men det skulle inte vara avgörande” (Grupp S, Yngve)

I grupp N har familjens åsikter en betydligt mindre påverkan, det är lantbrukarens egna åsikter som väger tyngst i beslut. Hos två av lantbrukarna har släkten ingen lantbruksanknytning och därmed nästan ingen påverkan alls enligt intervjuobjekten.

”Jag tycker att om jag har bestämt mig för en sak så kör jag på det, jag lägger mig inte i vad de gör och de ska inte lägga sig i vad jag gör. Det blir mycket lättare då. Ibland så frågar man och då påverkar dem” (Grupp N, Jonas)

Lantbrukarna vänder sig generellt främst till nära familjemedlemmar, (föräldrar, partner, barn) när det kommer till diskussioner om problem och hjälp med dessa.

Fem av sju respondenter på släktgårdar och två av tre från de nyare gårdarna upplever sig ha en förvaltande roll i förhållande till gården.

"Jag har en stark relation, det har alltid varit mer eller mindre uttalat att jag ska ta över gården. Jag ser mig lite som en förvaltare, jag vill föra den vidare till nästa generation, det påverkar de besluten jag tar idag". (Grupp S, Bertil)

Äldre lantbrukare över femtio år med barn som intresserar sig för gården är oavsett grupp mer villiga att diversifiera sig än de som inte har någon som vill ta över. Det nämns att barnens åsikter väger tungt när beslut om att starta nya verksamhetsgrenar ska tas.

De äldre lantbrukarna utan barn som vill ta över driften ser åldern som ett hinder för att diversifiera sig. Dessa nämner flertalet gånger att de hade kunnat starta en ny verksamhetsgren om de befunnit sig tidigare i livet, men att det nu är försent eftersom behov eller energi saknas.

Grupp S anser att främst föräldrargenerationen men inte tidigare generationer har en påverkan i beslut om gårdens drift. Vissa traditioner knutna till gården nämns, främst olika inriktningar på produktionen, men traditioner är inte något de känner att de är tvungna att upprätthålla bara för traditionens skull.

Två av lantbrukarna har gått till psykolog för att hantera de sociala aspekterna av yrket

Åtagande

I grupp S finns ett känslomässigt band till produktionen. De har haft närmare relation med gården under sin uppväxt och alla intervjuobjekt anser att deras intresse för lantbruket har smittat av sig eller att de blivit påverkade av föräldrarna. Två personer framhåller att deras föräldrar alltid har tyckt att de ska söka sig till det som intresserar dem, men att de har uppskattat när de har hjälpt till på gården.

Fyra lantbrukare i grupp S har starka band till den primära produktionen och även om lönsamheten skulle bli dålig skulle den inte läggas ner.

"Det skulle inte vara aktuellt, det ligger stark förankrat så det kör jag nog till the bitter end"
(Grupp S, Andreas)

Två av lantbrukarna från släktgårdarna har lagt ner en verksamhetsgren och upplever att det var känslomässigt svårt att avveckla. En av dem fick i samband med det problem med föräldragenerationen som ville att verksamheten skulle upprätthållas.

Samtliga i grupp S uppger att det inte skulle vara aktuellt att flytta produktionen till annan plats. Gårdens plats har ofta benämnts viktig för dem.

I grupp N är relationen till gården och den primära produktionen inte lika stark, då det råder mer fokus på lönsamhet.

"Nej det tycker jag inte, Om det är dålig ekonomi så ska man sluta med det, man kan inte ta hänsyn till tidigare generationer". (Grupp N, Jonas)

Åtagande av kulturmiljön nämns hos fem av sju lantbrukare på släktgårdar. Antingen genom termer som att det ska "se bra ut", "skötas" eller som en lantbrukare beskriver, att kravet för att han skulle få ta över gården var att han alltid värnade dess kulturmiljö.

Ett representativt svar ges på frågan om det är viktigt att andra tycker att man sköter gården på ett bra sätt.

"Jo men det får jag nog säga man vill ju visa upp något som ser bra ut. De ser ju inte ekonomin. Att man åtminstone har kostat på lite färg och så.. att det sköts.. med byggnader och att det växer något på åkrarna. Det är inte lika viktigt att det går bra. (Grupp S, Timmy)

Fyra lantbrukare uppger att de har haft alternativa karriärströmmar, men ingen har övervägt att satsa på dessa eller byta bana.

I denna studie har ingen tydlig skillnad avseende åtagandet kunnat observeras mellan lantbrukare som drivit sin gård länge respektive en kort tid.

Delaktighet

De lantbrukare från båda grupperna som har varit ute och jobbat inom andra yrken och produktionsgrenar är generellt mer positiva till diversifiering än de som endast har jobbat på sin egen gård. Verksamhetsgrenarna som lantbrukarna har jobbat med tidigare var oftast de som startats på den egna gården. Dessa har inställningen att de vill testa nya verksamheter och har mycket planer på att starta nya projekt.

De tre lantbrukarna som uppfattar att de har mycket ledig tid funderar mycket på om de ska starta en ny verksamhetsgren för att fylla tiden. Samtliga av dessa är växtodlare.

"Ja jag funderar hela tiden. Mycket ledig tid under vinterhalvåret, då funderar man på vad man skulle kunna göra med den. Också under odlingsäsongen om utrymmet finns" (Grupp N, Yngve)

De som upplever att de jobbar mycket och har en jämn fördelning av arbetsbördan under året verkar fundera i mindre grad kring en förändring.

I grupp S har man deltagit i gårdsarbetet sedan ungdomen, vilket ingen i grupp N har.

Övertygelse

Omgivningens åsikter är något som väger tungt i grupp S. Alla uppger att de tar grannarnas åsikter i stort beaktande och vill inte göra saker som kan ge dåligt rykte eller försämra möjligheten till att få köpa mark, tillträde till arrenden etc.

”Som att rida på vågen av goda relationer” (Grupp S, Juan)

Majoriteten av de intervjuade beskriver att det är viktigt för dem att verksamheten ”ser bra ut” och att de ska prestera för omgivningen.

”Det är ganska viktigt att omgivningen är positiva till det jag gör, om folk blir negativa så ger det dålig publicitet och ger mig dålig energi. Om bygden är emot något så skulle det kunna göra att jag inte fullföljer” (Grupp S, Bertil)

”Ingen människa mår bra av att göra andra sura, så jag vill inte göra mina grannar sura så har de någon åsikt så kan det påverka. Jag känner att det är viktigt att ha god stämning med mina grannar. Man ska va dem till lags men inte till varje pris” (Grupp S, Juan)

I grupp N tar de också viss hänsyn till grannarnas åsikter men inte i samma utsträckning som i grupp S. Två i grupp N beskriver det som att de intet tar någon hänsyn alls till grannarna.

”Jag skiter i vad grannarna tycker. Jag kan göra en extra ogräsbekämpning för min egen skull men det är absolut inte för vad grannarna tycker. Jag är mer noggrann med dem fälten som är i min närhet” (Grupp N, Jonas)

När vi frågar lantbrukarna om de skulle kunna göra något som är emot den sociala normen, svarar 8 av 10 att om omgivningen (grannar, släkt, familjen) är emot en diversifiering skulle de inte gå vidare med detta om inte deras övertygelse var väldigt stark eller lönsamheten väldigt bra.

Den egna övertygelsen är något som lantbrukare från båda grupperna tycker väger tyngst när det kommer till att starta en ny verksamhetsgren. Är övertygelsen tillräckligt stark kan man diversifiera sig trots vissa hinder. Majoriteten uppger att om den nya verksamhetsgrenen är tillräckligt lönsam så skulle de diversifiera sig. I 5 av 10 fall tas de negativa aspekterna upp i samband med de positiva av vad en sådan diversifiering skulle innebära.

”Är jag övertygat om att något är ekonomiskt lönsamt och jag skulle tycka det är kul så skulle jag gå emot normen. Min sambos åsikter skulle kunna få mig att ändra åsikt. Det har även att göra med vilka negativa konsekvenser det skulle ge kontra hur positivt det skulle vara för mig” (Grupp S, Bertil)

”Ser jag en lönsamhet i det jag ska starta så påverkar det inte mig så mycket” (Grupp N, Jonas)

En person i grupp S tyckte att traditioner kunde vara viktigt, men att man inte ska följa dem för enbart traditionens skull.

Generellt

De traditioner som främst nämns är produktionsgrenar.

Fyra av de tio lantbrukarna tycker att det är tabu eller fel att bebygga åkermark eller göra något annat med åkermarken som inte är direkt kopplat till odling.

"Det som förfäderna har kämpat med att odla upp det ska man fortsätta odla." (Grupp S, Dag)

"Om man ska starta något så vill jag att man ska kunna återställa det. Jag skulle inte vilja sälja tomter för det går aldrig att återställa, det beror dels på tidigare generationers möda samt att man kan inte skapa ny åkermark" (Grupp S, Bertil)

"Det skulle vara jobbigt om man la igen åkermarken men om det skulle stå mellan och sälja gården så skulle jag förespråka det. Med ägarrätten så får man göra vad man vill." (Grupp N, Jonas)

Analys och Diskussion

Lantbrukarna undviker att svara direkt på frågor som handlar om hur deras beslut påverkas av andra och svarar oftast att de skulle kunna förbise den sociala normen om den egna övertygelsen eller lönsamheten är tillräckligt stark. Detta skulle kunna bero på att lantbrukarna ogärna ser sig som styrda av yttre sociala faktorer. Kanske är deras uppfattning att det inte hör ihop med bonde-identiteten att inte ta självständiga beslut. Det kan såklart även bero på att ämnet är känsligt och man inte vill erkänna osjälvständighet till någon utomstående.

Att växa upp på en gård som man senare tar över, gör att man inte bara tar över gården som ett företag utan också gårdens sociala (arbetskamrater, samarbetspartners, relationer, socioekonomisk status etc.) och kulturella relationer (stenmurar, byggnader, brukningsätt etc.). Lantbruket kan liknas vid en offentlig teater där lantbrukarna är regissörerna. Lantbrukarna från släktgårdarna uppger i högre grad en ansvarskänsla för att det ska "se bra ut", "vara välskött", "skötas", "hålla landskap öppna" och "bevara kulturmiljön för framtiden". Alla dessa begrepp innebär bevarande och att upprätthålla en ställning, snarare än förbättring och vidareutveckling. Materiella kulturarv påverkar beslut om förändringar i stort och smått. I vissa fall beskriver lantbrukarna att detta är viktigare än lönsamheten. Att bevarandet för framtiden i vissa fall värderas högre än både lönsamhet och förbättring, kan vara en trolig orsak till att det svenska lantbruket inte är mer diversifierat, vilket i förlängningen kan innebära att resurser inte utnyttjas optimalt och att man går miste om potentiell lönsamhet.

Anknytning

Ägandet av marken är ”heligt” eller ”speciellt” enligt flera lantbrukare, vilket gör att man kan tolka det som att försäljning av marken är en ohelig handling, ett tabu.

I denna studie verkar föräldrargenerationen men inte tidigare generationer ha inflytande på lantbrukarnas beslut (socialt arv), och lantbrukarna från släktgårdarna uppger i flera fall att det skulle vara tufft att genomdriva en diversifiering om föräldragenerationen motsätter sig den. Det kan relateras till det som Flygare beskriver, att den emotionella kontakten med platsen etableras redan under barndomen och gör att beslut präglas av känslor och en ideologi från den tiden (Flygare, 1999) vilket kan göra att man ser gården på samma sätt som när man växte upp vilket kan motverka förändring. Kanske härstammar dock föräldragenerationens uppfattning om vad man ska och får göra med gården från exempelvis föregående generation och har fortlevt genom flera generationer tillbaka (imateriella kulturarvet). Denna studie utvärderar inte detta närmare men det kan vara värt att undersöka i framtida studier.

I denna studie har vi identifierat en möjlig ålderskomponent som faktor för sannolikheten att lantbrukaren diversifierar sig. Vid högre ålder tar lantbrukarna hänsyn till vad nästkommande generation vill istället för att som i ung ålder främst se till sina föräldrars åsikter. Utifrån teorin om sociala band skulle detta kunna bero på att den närmaste sociala kretsen samt förutsättningarna för deltagande och åtagande har förändrats, men kanske även att den egna övertygelsen har stärkts.

Åtagande

Vi upplever att många i grupp S ibland värderar vikten av att bevara och upprätthålla gården genom tiderna högre än att må bra eller utveckla nya verksamheter och diversifiera sig. Vi tror att denna inställning beror på de att de blivit uppfostrade till att bli en slags förvaltare av gården. På frågor om när deras intresse för lantbruket började, svarar grupp N att de nästan kan minnas ett specifikt ögonblick när deras intresse började. I grupp S svarar samtliga att det ”alltid funnits”. Vi upplever att det verkar vara viktigt för dem att betona att de alltid har varit intresserade. Vi tolkar detta som att lantbrukarna känner en skyldighet att säga att de alltid har varit intresserade för att deras anspråk till marken inte ska kunna ifrågasättas, ungefär på samma sätt så som den upplevda skyldigheten att arbeta så hårt som möjligt, som Flygare tidigare har visat, *”den som har tillgång till ett lantbruk har skyldighet att lägga ned så mycket arbete som möjligt för att annars kan anspråken till marken ifrågasättas”* (Flygare, 1999).

Delaktighet

Vi tror att föräldrars positiva inställning till att barnen deltar i gårdsarbetet gör att lantbrukare tidigt känner en stark delaktighet och att de hjälper sina föräldrar genom att ta över gården. Genom den starka delaktigheten blir övertagandet av gården en självklarhet för såväl

lantbrukaren som omgivningen, och det kan bli ett dubbel-eggat åtagande. Detta eftersom det blir svårt att säga nej om man inte skulle vilja, eftersom man dels har investerat otroligt mycket av sin egen tid i gården, och dels har omgivningens förväntningar på sig. Därmed kan det bli lättare att bryta sig egen övertygelse, och sannolikheten för ett oacceptabelt beteende (som att inte gå omgivningen till mötes) blir låg enligt teorin om sociala band.

Vi tror också att lantbrukare på släktgårdarna har fått lära sig i unga år att tänka på andra människors vilja (syskon, släkt, grannar) och visa tacksamhet för att de har fått tillgång till marken. Flygare resonerar kring att förhållandet mellan generationerna kan vara moraliskt färgande och sätter begränsningar på vad lantbrukaren kan göra med fastigheten, vilket vi tycker oss finna även i denna studie, och att arvtagaren har en känsla av tacksamhetsskuld för vad den fått. Detta i sin tur kan göra att lantbrukarna tillåter fler att vara med i beslutsprocesser, vilket kan hämma förändring.

Lantbrukare som arbetat med andra produktioner är mer diversifierade och har generellt en mer positiv inställning till att diversifiera sig. Detta kan bero på att deras egen övertygelse blir stärkt, samt att den starka delaktigheten i den egna gården blir mindre utpräglad vilket kan bidra till att de blir mer nytänkande i verksamheten.

Övertygelse

Tibblin menar en ny företagsledare har begränsad handlingskraft eftersom föregående generationer påverkar beslutsfattandet (Björk Tibblin, 2010). I detta finns en risk att lantbrukaren begränsar sig till att fortsätta i samma banor för att det ger minsta möjliga friktion med omgivningen. Två av lantbrukarna i vår studie har avslutat en verksamhetsgren varav en har fått stora bekymmer med föräldragenerationen då de tycker att han skulle fortsätta med produktionen. Han beskriver att hans egen övertygelse om att beslutet var nödvändigt övervågde föräldrarnas vilja trots att det bröt mot normen. Situationen skulle kunna likställas med en diversifiering då även det blir en förändring i gårdens identitet. Detta är i enlighet med Flygare, där hon menar att den idealiska förvaltningen är en med måttlig eller ingen förbättring (Flygare, 1999).

I flera fall var ägandet delat mellan flera personer vilket bidrog till att fler personers åsikter ska vägas in i beslut. Delägandet är en faktor som vi upplever gör att flera lantbrukare vill eller tvingas att vara övriga ägarna till lags för inte skapa osämja som senare potentiellt skulle ge sämre förutsättningar vid ett generationsskifte. Vi upplever även att goda relationer upprätthålls med bygden för att skapa förutsättningar att få arrenden eller bli tilltänkt köpare av mark. Vad detta innebär för möjligheten till diversifiering är svårt att förutsäga, men det kan uppenbarligen inskränka lantbrukarens handlingsutrymme.

Diskussion av metod

Att vi valt ett ”tillgängligt urval” beror på att vi inte hade resurserna och kursens omfattning inte räckte till för att göra ett större randomiserat urval som bättre skulle representera hela den gruppen vi vill undersöka. Ett slumpmässigt urval i form av stickprov hade varit att

föredra för då skulle vi kunna säga att det är en miniatyr av populationen som skulle kunna representera hela populationen (Patel och Davidsson, 1991), och ett större antal intervjuobjekt hade ökat trovärdigheten i resultatet. Det hade varit intressant att intervjua lantbrukare med en jämn spridning i landet och jämföra skillnader mellan geografiska områden. Att urvalet består av sju släktgårdar och tre nya gårdar beror på att gårdarna inte grupperades innan intervjuerna.

Användandet av semi-strukturerad intervju har varit väldigt givande för denna studie. Det är när vi har ställt följdfrågor som vi har fått fram de intressantaste svaren, och vi har kunnat anpassa frågorna till individen vilket har bidragit till en bättre förståelse av frågan samt ett mer givande svar. Att vi gjorde personliga intervjuer har också gjort att vi har kunnat analysera kroppsspråk på ett bra sätt, vilket underlättar tolkningen.

Det finns problem när materialet ska transkriberas från intervju till text, då det kan vara svårt att återge beteenden och händelser som skett under intervjun.

I kvalitativa analyser tolkas intervjumaterialet och innebörden i intervjupersonens uttalanden, utifrån forskarnas möjligheter att förstå och tolka innebörden. Det som är problematiskt med denna analys är trovärdigheten och rimligheten av tolkningarna är gjorda av forskarna, där analyserna inte ska vara personligt förankrade. Det kan vara svårt med validiteten vid den valda metoden, då studien undersöker personers attityder som kan vara subjektivt förankrade.

Vi anser att teorin om sociala band har varit applicerbar på vår studie. De ändringar vi har gjort är att omvända begreppet övertygelse, vilket innebär att en stark övertygelse ökar sannolikheten att utföra socialt avvikande beteende så som till exempel diversifiering eller någon annan typ av ändring av gårdens produktion. Detta eftersom det är mer intressant för vårt syfte att undersöka lantbrukarens driv att bryta sig loss från den sociala och kulturella normen, snarare än motivationen att följa den och bevara status quo. Teorin har bidragit till att vi lyckats täcka de mest intressanta och relevanta områdena i intervjuerna, och den har utgjort ett bra ramverk i arbetet. I vår studie har lantbrukarnas uppgivna beteende stämt väl överens med teorin (undantaget övertygelse), det vill säga att stark anknytning, åtagande och deltagande verkar leda till minskad sannolikhet för normbrytande beteende så som diversifiering.

Begrepp som Åtagande kan i denna studie jämföras med rollövertagande av lantbrukaryrket, delaktighet kan jämföras med deltagande i lantbruket vid unga år, Anknytning kan jämföras med anknytning till gården och familjen, Övertygelse speglar den egna tron på att man skulle kunna göra något okonventionellt. Vi anser att samtliga av dessa begrepp är lättolkade inom lantbruket, vilket är en styrka med teorin i detta aktuella fall. Eftersom teorin om sociala band bara tar upp de fyra banden som innefattas av teorin kan denna studie potentiellt missa aspekter som teorin inte berör, vilket kan vara en svaghet med teorin i detta fall.

Studiens nytta

Denna studie kan bidra till att lantbruks-Sverige får upp ögonen för att den sociala och kulturell historia som många gårdar har kan utgöra hinder för utveckling av näringen. Genom att identifiera och sätta ord på hindren kan man överbrygga dessa och i förlängningen ha chans att utveckla en mer lönsam och hållbar verksamhet. Vår studie identifierar också en grupp som kanske är extra utsatt, nämligen lantbrukare på släktgårdar med just stort kulturarv och engagemang från omgivningen.

Slutsats

Att inte förändras kan innebära ett hot mot existensen, trots detta upplever framför allt lantbrukare på släktgårdar att hinderna ofta överstiger fördelarna med förändring så som exempelvis diversifiering. Vi tror att det till viss del kan förklaras av sociala normer och attityder, som ligger bortom lönsamhet och hållbar produktion. Vår studie är allt för begränsad för att kunna utgöra ett generaliserbart exempel, och att vi fått de svar vi har fått tyder antingen på ett utbrett problem eller ett alltför snävt urval av undersökningsobjekt.

Vi anser att teorin om sociala band är applicerbar för undersökning av lantbrukares attityder och resonemang inom yrkesutövandet.

Vidare studier är önskvärt , helst med ett större, randomiserat, geografiskt blandat urval. Framtida studier skulle också kunna inkludera intervjuer med lantbrukares nära anhöriga, för att utifrån bättre kunna förstå lantbrukarnas upplevelser.

Referenser

Bernard, C., DeGabrielle, C., Cartier, L., Monk-Turner, E., Phill, C., Sherwood, J., & Tyree, T. (2003). Exotic dancers: gender differences in societal reaction, subcultural ties, and

conventional support. *Journal of Criminal Justice and Popular Culture*, 10(1), 1-11.
Tillgänglig: <http://www.albany.edu/scj/jcipc/vol10is1/bernard.html> [2016-06-04]

Björk Tibblin, C. (2010). *Generationsskifte i jordbruket – en studie om känslor och platsanknytning*. Uppsala: Kulturgeografiska institutionen (Arbetsrapporter, 2010:731).
Tillgänglig: <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:328093/FULLTEXT01.pdf> [2016-04-20]

Brinkmann, Kvale (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur AB

Durkin, K. F., Wolfe, T. W., & Clark, G. (1999). Social bond theory and binge drinking among college students: A multivariate analysis. *College Student Journal*, 33, 450-462.
Tillgänglig: https://www.researchgate.net/profile/Keith_Durkin/publication/282291406_Social_Bond_Theory_and_Binge_Drinking_by_College_Students_A_Multivariate_Analysis/links/560aa99c08ae840a08d64ccd.pdf [2016-04-20]

Craig, J. M., Baglivio, M. T., Wolff, K. T., Piquero, A. R., & Epps, N. (2016). Do Social Bonds Buffer the Impact of Adverse Childhood Experiences on Reoffending?. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 1541204016630033.
Tillgänglig: https://www.researchgate.net/profile/Jessica_Craig9/publication/294727787_Do_Social_Bonds_Buffer_the_Impact_of_Adverse_Childhood_Experiences_on_Reoffending/links/56c7312508ae5488f0d2c270.pdf [2016-04-17]

Davidson, B., Patel, R. (1991). *Forskningsmetodikens grunder*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur AB

Ekman, S., Gullstrand, J. (2006). *Lantbruket & konkurrenskraften*. Lund: Livsmedelskonominstitutet (2006:4) Tillgänglig: http://www.agrifood.se/Files/SLI_Rapport_20064.pdf [2016-04-20]

Explorable (2012-01-19). Personal Interview Survey. Tillgänglig: <https://explorable.com/personal-interview-survey> [2016-04-03]

Flygare, I. (1999) Generation och kontinuitet. sid.406-412

Gilbert, Miles (2005). *A Handbook of Research Methods for Clinical and Health Psychology*. 1. uppl. New York: Oxford University Press

Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford University Press.

Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California press.

Tillgänglig: https://books.google.se/books?id=i13b00vhluoC&hl=sv&source=gbs_ViewAPI&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false [2016-06-03]

Jordbrukare-ungdomens förbund (2007-12-02). *JUF gör inventering av släktgårdar*. Tillgänglig: <http://juf.se/wp-content/uploads/2013/11/JUF-gör-en-ny-inventering-av-släktgårdar.pdf> [2016-01-02]

Jordbruksverket, (2014-05-05). *Jordbruksföretag och företagare 2013*. Tillgänglig: http://www.scb.se/Statistik/JO/JO0106/2013A01/JO0106_2013A01_SM_JO34SM1401.pdf [2016-04-06]

Jordbruksverket (2014-09-09) *Jordbruksföretagens kombinationsverksamheter 2013*. Statistiska meddelanden, JO47 SM1101. Stockholm: Statens Jordbruksverk. Tillgänglig: <http://www.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/Amnesomraden/Statistik%2C%20fakta/Foretag%20och%20foretagare/JO47/JO47SM1401/JO47SM1401.pdf> [2016-06-10]

Jonsson, G., 1969. *Det sociala arvet*. Tiden, Folksam

Landsbygdsdepartementet, (2007). *Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013*. Stockholm: Sveriges regering.

Jordbruksverket, (2014). *Sweden - Rural Development Programme (National)*. Stockholm: Tillgänglig: <https://www.jordbruksverket.se/download/18.12cfla5d150d42fca521ff0d/1446727626282/Landsbygdsprogrammet+2014-2020.pdf> [2016-06-04]

Larm, E, Ohlsson, C. (2012). *Drivkrafter bakom diversifiering i lantbruksföretag*. Sveriges lantbruksuniversitet. Agronomprogrammet-ekonomi (Fördjupningsarbete A1E)

Padel, S. (2001). *Conversion to organic farming: a typical example of the diffusion of an innovation?*. *Sociologia ruralis*, 41(1), 40-61.

Pettersson G. (2015) *Hur kan vi förstå inter-generationella mönster i social utsatthet?* Tillgänglig: http://socwork.gu.se/digitalAssets/1517/1517832_petersson.-gunilla.pdf [2016-06-04]

Pratt, T. C., & Cullen, F. T. (2000). *The empirical status of Gottfredson and Hirschi's general theory of crime: A meta-analysis*. *Criminology*, 38(3), 931-964. Tillgänglig: https://www.researchgate.net/profile/Travis_Pratt/publication/227617212_THE_EMPIRICAL_STATUS_OF_GOTTFREDSON_AND_HIRSCHI'S_GENERAL_THEORY_OF_CRIME_A_METAANALYSIS/links/02e7e51f688ce14a49000000.pdf [2016-06-04]

Randi, L.S. (2002). *Ethical Rule Breaking by Employees: A Test of Social Bonding Theory*. Journal of Business Ethics, vol. 40, ss. 101-109. Tillgänglig: <http://link.springer.com/article/10.1023/A:1020330801847> [2016-04-17]

Riksantikvarieämbetet (2015-11-27). *Kulturarv*. Tillgänglig: <http://www.raa.se/kulturarvet/> [2016-04-05]

Wiatrowski, M., Griswold, D., & Roberts, M. (1981). Social Control Theory and Delinquency. *American Sociological Review*, 46(5), 525-541. Tillgänglig: http://www.jstor.org/stable/2094936?sid=primo&origin=crossref&seq=1#page_scan_tab_contents [2016-04-12]

Sampson, R. J., & Laub, J. H. (1995). *Crime in the making: Pathways and turning points through life*. Harvard University Press.

Tillgänglig: https://www.researchgate.net/publication/37711855_Crime_in_the_Making_Pathways_Turning_Points_Through_Life [2016-06-04]

Sullivan, S., McCann, E., De Young, R., & Erickson, D. (1996). Farmers' attitudes about farming and the environment: A survey of conventional and organic farmers. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 9(2), 123-143. Tillgänglig: <http://link.springer.com/article/10.1007/BF03055298> [2016-04-20]

Svenska Akademiens Ordbok (2014-09-11) *Sökning på "Lantbrukare", "Lantbruk"*

Bilagor

[illegible]